

Nr 24

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motioner angående deltids- och korttidsanställdas samt låginkomsttagares ställning inom tilläggpensioneringen.

I detta betänkande behandlas motionerna

1972:218 (jfr 1972:281) av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär sådan reformering av ATP-reglerna att deltids- och korttidsanställda ej som nu missgynnas;

1972:970 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär skyndsam prövning och förslag rörande en sådan reformering av reglerna inom tilläggpensioneringen att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för deltids- och korttidsanställda samt låginkomsttagare avlägsnas i enlighet med vad i motionen anförts.

Gällande bestämmelser

Rätt till tilläggpension grundas på inkomst av det förvärvsarbete som den försäkrade utför under sin aktiva tid. Pensionen är avvägd i förhållande till denna inkomst.

Pensionsgrundande inkomst inom tilläggpensioneringen motsvarar summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger en viss minimigräns, det vid årets ingång gällande basbeloppet. Maximigränsen för beräkning av pensionsgrundande inkomst utgör sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Om både inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete föreligger för samma år, görs basbeloppsavdraget i första hand på inkomsten av anställning. Det belopp, som på grund av maximeringsregeln inte skall beaktas, avräknas däremot i första hand på inkomsten av annat förvärvsarbete.

För varje år, för vilket pensionsgrundande inkomst fastställs för en försäkrad, skall pensionspoäng tillgodoräknas honom. Pensionspoängen utgör den pensionsgrundande inkomsten delad med basbeloppet vid årets ingång.

Alderspension utgår fr. o. m. den månad under vilken den försäkrade fyller 67 år med möjlighet till förtida och uppskjutet pensionsuttag enligt särskilda regler. En förutsättning är att pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för minst tre år.

Storleken av den ålderspension som börjar utgå vid 67 års ålder utgör 60 % av produkten av basbeloppet för den månad, för vilken pensionen skall utges, och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den

försäkrade eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än 15 år, medeltalet av de 15 högsta poängtalerna (femtonårsregeln). Full ålderspension kan enligt huvudregeln utgå endast om pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för minst 30 år. Har pensionspoäng tillgodoräknats honom för mindre än 30 år, skall ovan nämnda produkt minskas med $1/30$ för varje år som antalet poängår understiger 30 (trettioårsregeln). I fråga om försäkrad som är född år 1923 eller tidigare gäller övergångsbestämmelser, som innebär att ett mindre antal år än 30 krävs för full pension.

Avgift till pensioneringen erläggs i fråga om inkomst av anställning av arbetsgivaren och i fråga om inkomst av annat arbete av den försäkrade själv. Genom avtal mellan parterna i ett arbetsförhållande kan bestämmas att arbetsersättning, som enligt gängse regler ej utgör anställningsinkomst, skall likställas med sådan inkomst (likställighetsavtal). Avgifterna beräknas i princip på den del av inkomsten som överstiger basbeloppet. I fråga om arbetsgivaravgifter tillämpas detta i huvudsak så, att arbetsgivaravgiften beräknas på den sammanlagda lönesumman, minskad med produkten av basbeloppet och antalet anställda. Därvid räknas den som varit anställd med full arbetstid under hela året såsom en anställd, den som varit anställd på heltid under en månad såsom en tolftefels anställd, den som varit anställd på halvtid under hela året såsom en halv anställd osv. Innebörden av full arbetstid bestäms i regel med ledning av kollektivavtal. Lönebelopp för en anställd överstigande 7,5 gånger basbeloppet inräknas ej i den summa på vilken pensionsavgiften beräknas. — I fråga om avgifter, som den försäkrade själv skall erlägga på grund av inkomst av annat förvärvsarbete, utgörs avgiftsunderlaget av den pensionsgrundande inkomsten, i vad denna härrör från annat förvärvsarbete.

De ovan angivna reglerna kan i vissa fall leda till att pensionsavgift erläggs av arbetsgivare utan att motsvarande pensionspoäng tillgodoförs den anställda. Som exempel härpå kan anföras följande två fall. (I båda fallen har förutsatts att basbeloppet vid årets ingång är 7 100 kr.)

I. En person har såsom enda arbetsinkomst lön från en anställning som varar tre månader. Lönen utgör för hela anställningstiden 6 000 kr. Arbetsgivaren erlägger arbetsgivaravgift på lönebeloppet minskat med $1/4$ av basbeloppet, alltså på $(6\ 000 - 1\ 775 =) 4\ 200$ kr. men någon pensionsgrundande inkomst beräknas likväl inte, eftersom arbetsinkomsten inte överstiger basbeloppet.

II. En person har såsom arbetsinkomst dels 8 000 kr. på grund av verksamhet i egen rörelse, dels 10 000 kr. på grund av sex månaders anställning. För den sistnämnda inkomsten erlägger arbetsgivaren arbetsgivaravgift som beräknas på lönen minskad med hälften av basbeloppet, alltså på $(10\ 000 - 3\ 550 =) 6\ 400$ kr. Den försäkrade är skyldig att själv erlägga egenavgift till pensioneringen på inkomsten av rörelsen. Eftersom avdraget för basbeloppet vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten i första hand skall göras på inkomsten av anställning och denna inkomst i förevarande fall överstiger basbeloppet skall egenavgift beräknas på hela inkomsten av förvärvsarbete. Resultatet i detta fall kan

sågas vara att pensionsavgift erläggs för inkomster på (6 400 + 8 000=) 14 400 kr. men den pensionsgrundande inkomsten stannar vid (10 000 + 8 000--7 100=) 10 900 kr., eller med andra ord att de pensionsavgifter som erläggs för den försäkrade inte i sin helhet får någon motsvarighet i pensionspoäng för den försäkrade.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågor som rör förhållandet mellan avgifter och förmåner inom ATP har tagits upp i motioner vid så gott som samtliga riksdagar under åren 1960–1970. Därvid har andra lagutskottet (jfr 2LU 1968:4, 1969:17, 1970:33), som behandlat motionerna, erinrat om att tilläggs pensioneringen bygger på ett fördelningssystem, att arbetsgivaravgifterna debiteras och inbetalas kollektivt, att registrering av inbetalda avgifter inte sker individuellt för varje försäkrad och att det på grund härav inte är möjligt att åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetald avgift och tillgodoförd pensionspoäng. Utskottet har också framhållit att ett genomförande av sådana ändringar som aktualiserats i motionerna skulle äventyra de stora fördelar som är förenade med tilläggs pensioneringens enhetliga uppbyggnad. På andra lagutskottets hemställan har riksdagen avslagit motionerna.

Frågan om deltid- och korttidsanställdas samt låginkomsttagares ställning inom ATP aktualiserades ånyo vid 1971 års riksdag. Socialförsäkringsutskottet (SfU 1971:19) avstyrkte då bifall till motioner i ämnet och framhöll därvid bl. a. att den bristande överensstämmelse mellan avgifter och förmåner som förelåg inte gick ut över den försäkrades rätt till pension. Den korttids- och deltidanställda fick alltid – liksom den heltidsarbetande – rätt till pension för alla förvärvsinkomster som översteg basbeloppet och understeg det för alla försäkrade föreskrivna maximibeloppet. Denna pensionsrätt tillerkändes honom oberoende av om arbetsgivaren betalat in avgifter eller ej. Fall kunde alltså förekomma där pensionsrätt i praktiken förelåg utan att avgift var betald, på samma sätt som avgift i vissa fall kunde betalas utan att helt eller delvis ge upphov till pensionsrätt. Motionärernas avsikt kunde – menade utskottet – knappast vara att åstadkomma en ökad överensstämmelse mellan avgift och förmån genom att fränkänna försäkrad pensionsrätt i fall där avgift inte erlagts utan endast att åstadkomma en ökad överensstämmelse i de fall där pensionsrätt inte fullt ut tillerkändes den försäkrade i förhållande till inbetalda avgifter. Ett sätt att tillgodose detta önskemål skulle vara att arbetsgivaren befriades från skyldigheten att erlägga avgift i motsvarande grad. En sådan avgiftsbefrielse skulle dock enligt utskottets mening inte på något mera påtagligt sätt stärka de deltid- och korttidsanställdas ställning i ATP-systemet. Härtill kom att praktiska möjligheter att genomföra en avgiftsbefrielse av detta selektiva slag knappast torde föreligga i ett avgiftssystem som byggde på fördelningsmetod. – Riksdagen biföll utskottets hemställan och avslag följaktligen motionerna.

Utskottet

Pensionsgrundande inkomst inom tilläggpensioneringen motsvarar summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärsarbete i den mån denna summa överstiger det vid årets ingång gällande basbeloppet och uppgår till högst sju och en halv gånger samma belopp. Vid fastställande av pensionsgrundande inkomst för ett år skall således den sammanlagda inkomsten av anställning och annat förvärsarbete reduceras med ett basbelopp. Vid beräkning av det underlag som skall ligga till grund för arbetsgivares avgift till tilläggpensioneringen skall i princip också göras avdrag med ett basbelopp. Härvid gäller emellertid att – om en försäkrad inte varit i arbetsgivarens tjänst hela året – basbeloppsavdraget skall minskas proportionellt i förhållande till anställningstidens längd.

I de förevarande motionerna framhålls att deltids- och korttidsanställda med nuvarande system i vissa fall inte får pensionsrätt i förhållande till den avgift som erlagts av arbetsgivaren. Yrkandena i motionerna syftar till att eliminera den bristande överensstämmelsen mellan avgifter och förmåner inom ATP-systemet.

Den i motionen aktualiserade frågan har under en följd av år varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Senast förra året avvisades på hemställan av socialförsäkringsutskottet i dess betänkande nr 19 motionsyrkanden av samma eller liknande innebörd. Riksdagen vidhöll därvid sina tidigare uttalanden att tilläggpensioneringen bygger på ett fördelningssystem, att arbetsgivaravgifterna debiteras och inbetalas kollektivt, att registrering av inbetalda avgifter inte sker individuellt för varje försäkrad och att det på grund härav inte är möjligt att åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetald avgift och tillgodoförd pensionspoäng utan att äventyra de stora fördelar som är förenade med tilläggpensioneringens enhetliga uppbyggnad.

Vad motionärerna nu anfört bör enligt utskottets mening inte föranleda att riksdagen ändrar sin tidigare intagna ståndpunkt. Utskottet avstyrker följaktligen bifall till motionerna.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen avslår

- 1) motionen 1972:218,
- 2) motionen 1972:970.

Stockholm den 4 maj 1972

På socialförsäkringsutskottets vägnar

ERIC CARLSSON

Närvarande: herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Lundberg (s), fröken Sandell (s), herrar Ringaby (m), Karlsson i Ronneby (s), Persson i Stockholm (s), Mundebo (fp), Marcusson (s), Björck i Nässjö (m), Olsson i Stockholm (vpk), Andersson i Nybro (c), fröken Bergström (fp), herrar Signell (s), Björk i Gävle (c) och Lindström (s).

Reservation

av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Ringaby (m), Mundebo (fp), Björck i Nässjö (m), Andersson i Nybro (c), fröken Bergström (fp) och herr Björk i Gävle (c), vilka ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Den i" och slutar med "till motionerna" bort ha följande lydelse:

"Finansieringen av tillägspensioneringen bygger på att arbetsgivaravgifterna debiteras och inbetalas kollektivt av arbetsgivaren för hos honom anställda. Registrering av inbetalda avgifter sker inte individuellt för varje försäkrad. En konsekvens av finansieringsreglerna är att betydande avgifter erläggs av arbetsgivare för korttids- och deltidsanställda utan att dessa erhåller pensionsrätt eller så stor pensionsrätt som avgifterna egentligen motiverar. Detta är inte i och för sig ett problem särskilt för låginkomsttagare. Då emellertid många korttids- och deltidsanställda har förhållandevis små inkomster är det ofta just låginkomsttagare som drabbas av de negativa verkningarna av det nuvarande systemet. Utskottet är visserligen medvetet om att det är svårt att med detta finansieringssystem åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetalda avgifter och tillgodoförda pensionspoäng. Trots arbetsgivaravgiftens kollektiva karaktär har man emellertid eftersträvat att nå en viss överensstämmelse mellan den lön på vilken avgiften beräknas och den lön som grundar rätt till pension. Avgift erläggs t. ex. inte för lön till anställd som före avgiftsårets ingång fyllt 65 år. Inte heller erläggs i princip avgift för den del av lönen som understiger ett basbelopp eller för den del som överstiger sju och ett halvt basbelopp, eftersom dessa delar av inkomsten inte är pensionsgrundande. Det bör enligt utskottets mening vara möjligt att inom ramen för det nuvarande systemet vidta sådana ändringar att de otillfredsställande verkningar som med nuvarande regler uppstår för korttids- och deltidsanställda undanröjs. På grund av det anförda anser utskottet att en översyn bör göras av reglerna för tillägspensioneringen i syfte att åstadkomma ökad överensstämmelse mellan avgifter och förmåner för dessa grupper."

dels att utskottet bort hemställa

"att riksdagen med bifall till motionerna 1972:218 och 1972:970 hos Kungl. Maj:t begär sådan reformering av ATP-reglerna att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för deltids- och korttidsanställda undanröjs."

